

cloent-hi el mateix Lluï, es troba aquesta forma en concurrència amb la moderna: «aqueu rey stave en un gran palau, hon havia moltes finestres per les quals entrava la luts del solell, qui illuminave tot lo palau» (ibid. I, 154.8), «una vegada se sdevenç que un maestre gità per una finestra una neula» (ib., Ag. I, 129); «Nastàsia féu fi a ses paraules --- per açò levà's del loc on sehia, e anà mirar a la finestra les gents qui passaven per la carrera» (*Blang.*, *NCl.* I, 124.11); «si --- algunes cases --- puja tan alt que la lum tolga a les altres --- d'alguns forats o finestres que sien en les parets que són entre les unes cases e les altres --- finestres ne forats no deu nuyl hom fer en prejudici d'altre», «si forats són feyts o finestres en los envans que són sobre les carreres ---», «en aqueles parets fer finestres pot ayntantes com se vol» (*CostTort.*, ed. Ol., 127, 128, 136). En StVicentF: «estant a la finestra mirant al cel ---» (*Quaresma*, 102.178), i finestres, *Sermos* (II, 113.14), però més sovint en aquest text *fenestra* (mateixa p., i 234.20, 24, 29, 29, i I, 251.16 (bis)).

També la forma moderna en Eiximenis (*Terç del C.*, *NCl.* VI, 62), i en JoMartorell: «après un poc spay, ixqué en una finestra lo déu de Amor molt resplendent, e ab cara affable féu principi a tal parlar», «Lo Emperador stava en una finestra assegut, véu-los passar, trames-los a dir que pujassen lla hon ell era» (Ag. I, 135; II, 17). Avui, si no m'enganyo, la forma amb *fi-* és general a tot el territori de la llengua, fins a Eiv. (PzCabr.) i el Pall. Sobirà (Farrera i Tor de Vall Ferrera, 1932-3).

En les altres llengües romàniques no s'observa tal irregularitat, car l'it. (*finestra*) canvia en *i* tota E en aquesta posició pretònica; el cast. antic va usar *hinestra* (en lloc o al costat de *ventana*), fins a princ. S. XVI (DCEC, s. v. *ventana*, VIEN TO, 728b20ss.), però allí la *i* es deu a la metafonia; i en gallec, on *fiestra* és mot usat en part del territori (Castelao, *Esc. Dónega*, 219.7, cf. *DECH*), la *i* és regular a causa del hiatus (un FİN- originari hauria allí donat *fiñ-*); només en una part d'Occitània trobem una anomalia paral·lela, però allí la forma regular *fenestra*, *-estro*, predomina en la llengua antiga, on no deixa de trobar-s'hi ja algun exemple de *finestra*, i aquesta variant no hi té avui, que jo sàpiga, més que una àrea limitada (Tolosa, i cap a Castras d'Albigès: Couzinié, si bé fins allà arriba també *fenestro*).

Tal com ja vaig explicar en el DCEC (s. v. *garante*, nota 1), no crec que el fenomen tingui en aquest cas una causa fonètica (car els altres casos de dissimilació que s'ha cregut trobar en un sentit semblant, semblen explicar-se altrament), sinó que el fet partiria de l'ús toponímic. En efecte, Balari (*Orig.*, p. 223) va aplegar un bon nombre de NLL com *Finestres* (per al boïnès *Estanyo-Finestro*, que deu tenir una etimologia molt diferent, veg. *ESTALL*), el gran santuari entre Mieres i Sta. Pau, *Finestrelles* la collada damunt de Núria, i l'antiga damunt Barcelona: Balari ja troba documentació d'aquell: *Finestras*, en un doc. de 947, i *Finestrellas* des de 1011. I n'hi ha d'altres: el poble

de *Finestres* a Ribagorça dalt d'una serra entre Pilzà i Estopanyà, la *Finèstra* de l'Assafor, portell dalt de la Cresta de les Majones, damunt Vilallonga de Serpis, etc.

Anava errat Balari quan creia que es tractava aquí d'un mot diferent (i també *AlcM* s'equivoca en el que suggereix), derivat de FINES, però l'explicació real és que tots aquests llocs constitueixen esplèndides talaies o observatoris guerrers, per llur posició dominant horitzons immensos, i foren comparats al mirador o finestra d'una alta torre de defensa; no obstant, precisament per això mateix, solen trobar-se en fronteres comarcals o si més no municipals, per tant FINES féu el paper d'etimologia popular en aquest tema toponímic, canviant-hi FEN- en FİN-, i des d'ells aqueixa variant es comunicà al nom comú.

En la pronúncia la *ë* es torna *é* en tots els dialectes catalans llevat dels coneguts casos on certes consonants dentals i velars la mantenen, entre els quals no figuren els mots en *-st-*; tanmateix en aquest mot la *é* apareix com a oberta (segurament a causa de la *-tr-*) en algunes zones: part del Pallars (cf. *EntreDL* II, 37), algun rodal valencià (cf. el nom de lloc citat), alguns pobles del NE. de Mallorca (Pollença, Sa Pobla, *BDLC* IV, 219) i tota la part central de Menorca, incloent-hi Migjorn Gran, on Camps i Merc. (*Folk.* I, 341-2) recollí la cobla: «jo d'en *finèstra* 'n *finèstra* / no m'atur de registrar / i me quet desconsolada / si ell no 'm pot descobrir» (lleg. *aubirar?*); és infundat, però, d'atribuir aquesta pron., com fa *AlcM*, a Girona i al dialecte ross. (on com és sabut no hi ha més que una *é* neutralitzada). Notem la locució *fer-se a la finestra*, ben idiomàtica del català [«---: in fenestra apparere», *DTol.* 1647].

DERIV.: *Finestral* [fi S. XVIII]: «la campana grossa és prou fina, y altres dos en cada *finestral*, que són quatre *finestrals*», «xi ha reltotge de horas y quarts a un costat, y detràs queda lo campanar, de una paret sola, ab tres *finestrals* oberts y tres campanes prou fines de sonido», B. de Maldà (*Exc.*, 38.4); «la desmayada llum d'aquella hora, atravessant per los migrats *finestrals* del devanter ---», *NOLLER* (*Pap.*, 147); «la vegí en la *finestra* de sa casa, y, la veritat: lo *finestral* de la vellúria; la noya, bonica, y guaytant entremig de dos testos de clavellets de Sant Isidro, 'ls asseguro que feya goig ---», Vidal Val. (*Rosada d'estiu*, 136). Degué ser derivat molt antic, judicant pel fet que a la llengua veïna ja es documenta a mj. S. XIII, i sovint (vv. 829, 843, 3323) amb el mateix sentit: «si son las donas partidas / --- e van sezer / als *fenestrals* per miels vezer / los cavallers quez armas porton / ---», *Flamenca* (v. 790), si bé algun cop allí significa 'finestró': «abans que vestitz si fos, / ubri-ls *fenestrals* ambedós / e vi la tor on cil estet ---» (v. 2125). +*Finestrala* 'finestral dels grans' a la Garrotxa: «quan passava frec a frec les ermites --- m'atansava a la *finestrala* guaytant aquells altars», *MVayreda* (*Puny.* XIX, 289); una cosa semblant a això, si bé en tot cas en els pisos, deu ser el que a Tor de Vall Ferrera en diuen *una finestra balconera* (1932). *Finestralejar*.